

Criza lecturii literaturii în școală. Soluții? II

Continuăm cu întrebările care au în centru ceea ce am numit „criza lecturii literaturii în școală”, confirmată de majoritatea respondenților în prima parte a anchetei publicată în „Consilierul de lectură”, nr. 2/2022. Din modul în care sunt concepute în proiectul Legii învățământului profilul absolventului, planul-cadru, curricula națională și, mai ales, evaluările, se poate deduce că, în loc să se rezolve, criza se va adânci în următorii ani.

Dacă în numărul din iunie întrebările au vizat o eventuală recunoaștere a crizei și a identificării cauzelor care stau la baza ei, de data aceasta, vă rugăm să reflectați asupra soluțiilor.

Preluăm din ancheta precedentă cele două direcții care s-au stabilit de la sine în răspunsurile dvs.: criza se datorează, pe de o parte, decidenților, pe de altă parte, profesorilor. De aici întrebările:

1. Care au fost/sunt soluțiile personale pe care le-ați identificat și le-ați aplicat ca profesor care predați literatura pentru a-i păstra interesul elevului pentru lectura textului literar, conștientizându-l de beneficiile ei pentru propria dezvoltare? Cu ce rezultate? Vă rugăm să dați cel puțin un exemplu.

2. Ce ar trebui, în opinia dvs., să facă decidenții? Mă refer nu numai la experții în politici educaționale, ci și la categoriile care au rolul de transpunere a politicilor în programe, manuale, coaluări naționale? Credeți că s-ar putea face o ierarhizare a priorităților? Văzută „de la firul ierbii”, care ar fi aceasta? Și de data aceasta, insistăm pe cazul particular – depășirea crizei literaturii în școală.

3. Vă propun un exercițiu de imaginație din categoria celor „Ce ar fi/ce s-ar întâmpla...? Dacă ați fi pus, ca profesor, în situația de a fi întrebat și ați fi convins cu adevărat că se va ține cont de sugestiile dvs., cum ați răspunde la întrebarea: ce așteptări aveți de la programa de limba și literatura română pentru liceu? Vă puteți referi în ansamblu: ce credeți că ar trebui să fie păstrat din programa actuală/ce ar trebui schimbat? sau puteți dezvolta un singur aspect. De exemplu, credeți că literatura ar trebui să aibă locul prioritar la liceu?; care ar trebui să fie modelul didactic dominant – cel comunicativ, cel al dezvoltării personale sau altul?; listă de autori obligatorii sau nu?; literatură română sau literatură mondială?; în funcție de ce criterii ar trebui structurate conținuturile? ș.a.m.d.

Antonio Boloș

Liceul Tehnologic Nicolaus Olahus, Orăștie

1. Soluțiile identificate pentru a preda și a ține trează atenția elevilor față de studiul/lectura literaturii române țin de adaptarea actului didactic în funcție de nivelul fiecărei clase astfel încât să pot obține câteva dintre rezultate dorite: promovarea examenului de bacalaureat și dragul pentru lectură. În măsura în care elevii au fost receptivi și au colaborat, am reușit.

Un exemplu: în predarea comentariilor literare sau când citeam în clasă fragmentele de text oferite de manual am încercat să le focalizez atenția asupra aspectelor etice/morale care apar. Am subliniat mereu latura formativă, umană, educativă, punând întrebări și îndemnând la reflecție. Deci nu m-am rezumat sau concentrat doar pe aspectele de teorie literară, estetice etc. Mai ales în studiu textelor aparținând genurilor epic și dramatic

am putut avea o astfel de abordare cu succes. Elevii conștientizând că faptele rele ale personajelor duc la rău și suferință, învață această regulă de aur valabilă oricând în viața de după școală: Dacă faci bine, primești bine, dar dacă faci rău, primești rău.

2. După 16 ani de experiență didactică pot spune că am câteva idei. De altfel mi le-am și exprimat în lucrarea de gradul I pe care ulterior am publicat-o sub forma unei cărți intitulată *Textul literar. Strategii și metode eficiente de consolidare a valorilor etice în școală* (2016).

Ideea este următoarea: frumosul și binele din literatura cu adevărat valoroasă se transferă în sufletul cititorilor. Este foarte important ca **textele/operele literare selectate pentru examene și pentru a fi prezente în manualele școlare să fie dintre cele mai bune**. E de preferat să fie studiate mai puține texte, dar bune, frumoase, accesibile, aproape ignorând ceea ce critica literară axată strict pe estetic a pus mereu pe tapet.

De pildă, eu cred că e obligatoriu să fie introduși în canonul literar, în programe și în manuale autorii români reprezentanți ai literaturii exilului românesc, chiar dacă aceștia nu și-au scris operele doar în limba română. Amintesc aici doar câțiva dintre ei: Alexandru Busuioceanu (poezie), Vintilă Horia (poezie, proză; singurul român deținător al premiului Goncourt), Constantin Virgil Cheorghiu (proză) și mulți alții. Astfel s-ar diversifica paleta de texte bune și de idei interesante.

Nu sunt de acord ca selecția textelor să se facă doar după modă, adică mereu să fie scoși în față scriitori de azi, mai ales dacă au mai multă notorietate decât valoare.

Trebuie pus accentul pe acele scrieri care emoționează, care nu se adresează doar intelectului, ci și sufletului.

Criza literaturii din școală ține și de influența nefastă a tehnologiei, a internetului etc. în viața tinerilor. Trebuie să recunoaștem, forța de persuasiune a internetului, a mass-mediei astăzi este mult mai mare decât cea a dascălilor în școală. În plus, tehnologia creează dependență.

3. Trebuie pus accentul mai mult pe calitate decât pe cantitate, așa cum este, din păcate, acum. Texte mai puține, dar mai bune. Nu vorbe multe despre ele, ci înțelegere profundă a lor și simțire. Dacă nu simți, nu iubești și nu înțelegi un text literar, chiar dacă înveți ceva despre el, nu vei rămâne cu nimic și nu te va schimba în bine ca om.

Programele este clar că trebuie aerisite, la fel și manualele.

Nu cred că ar trebui să existe un model didactic dominant, ci cuvântul-cheie ar trebui să fie „armonie”. Să nu absolutizăm lucrurile relative în dauna celor care contează.

Comunicarea și dezvoltarea personală trebuie mereu armonizate cu dimensiunea etică/morală/sufletească. Altfel,

se poate să fii foarte bun la comunicare, dar un om cinic. Sau, să stai bine la capitolul dezvoltare personală, dar să te simți plin de sine și indiferent față de alții.

Dacă nu vor exista în programă autori obligatorii, se va întâmpla și la liceu ce se întâmplă acum în gimnaziu, elevii citesc orice, profesorii nu țin pasul, elevii citesc subliteratură fiindcă nu au criterii de selecție. Nu merge așa. Trebuie să rămână niște lucruri stabile, știute și de către elevi, și de către profesori.

Cred că ar merita să fie cunoscută, într-o anumită proporție, și literatura universală, dar neapărat clasicii. Nu autorii care sunt azi la modă sau cei care sunt promovați de anumite edituri pentru a avea vânzări mai mari. Din nou, intervine criteriul calității!

Emilia Borza

Liceul Teoretic Nicolae Bălcescu, Cluj

1. Legea Educației este un proiect deja ratat, oricâte așa-zise îmbunătățiri ar aduce viitoarele dezbateri din Parlament. Ca într-un basm de prost gust, limba și literatura română a fost considerată Cenușăreasa disciplinelor și numai datorită reacției vehemente a elitei intelectuale și a implicării membrilor ANPRO ea și-a recâștigat locul la examenul de bacalaureat. În condițiile în care „România educată” a monopolizat energiile organizatorice ale decidenților, școala a început fără programă la clasele a IX-a și a X-a, doar cu niște „Repere metodologice” în care profesorul este sfătuit să armonizeze conținuturile din programa veche cu tendințele noi, aplicate la gimnaziu. Astfel, încercarea profesorului de păstra interesul pentru textul literar devine o muncă sisifică.

Dincolo de aceste considerații pesimiste, însă, profesorii au găsit – ca întotdeauna – strategii care să-i ajute, totuși, în acest demers. Iată câteva încercări, cred eu, reușite. Am avut oportunitatea să coordonez practica pedagogică la o grupă de studenți pasionați de literatura contemporană. Profitând de criteriul tematic care, la clasa a IX-a, îmi dă deplină libertate, le-am oferit posibilitatea de a alege ei subiectul lecției, respectând doar tema. Am avut surpriza să o descopăr pe Teona Farmatu, scriitoare din tânăra generație, care a ales să citească și să discute cu elevii despre poezia extrem contemporană. Reacțiile elevilor au variat între șoc, surpriză, negare, descoperire, chestionare, reticență, acceptare. Tot ea ne-a recomandat vlogurile-urile Ruxandrei Gârdei, 4 fără 15. În urma acestei experiențe, trei dintre elevi au început să scrie, la rândul lor, poezie, una dintre fete obținând premii la câteva concursuri.

Începând cu clasa a X-a, jocul seducției cititorului, pe care l-am exersat prin recomandări preponderent din literatura universală în primul an de liceu, a luat sfârșit, iar cele patru ore s-au transformat în trei. Tot acum au venit canonicii

și, odată cu ei, spectrul bacului. Încadrarea mea cuprinde două clase de științe, deci majoritatea învață intens pentru medicină. Cu literatura mori de foame, deci să o lăsăm mai ușor, doamna profesoară! mi-a spus răsând un viitor doctor. Nu l-am ascultat, fiindcă știu, din experiența mea de pacientă, că numai medicii culți pot fi buni în specialitatea lor. De aceea, imi fac mea culpa și mărturisesc că le dau teste de lectură. Preluând ideea doamnei învățătoare Rodica Gavriș, le ofer, însă, posibilitatea să se folosească de volume. Am adoptat această variantă mai relaxată, pe de o parte, pentru a-i determina să ajungă la cartea în format fizic, pe de altă parte, pentru a-i învăța să identifice elementele esențiale ale unui text. În era tehnologiei, informația poate fi găsită extrem de repede. Important este ca elevul să știe unde să o caute.

În plus, pentru a înțelege că, deși temele sunt aceleași, viziunea despre lume se modifică, am încercat să aduc la oră fragmente din opere contemporane care tratează aproximativ aceeași tematică. Dau, aici, câteva exemple: *Porestea lui Harap-Alb*, Ion Creangă/*Spre vîl de jad și silbîșie*, Veronica D. Niculescu – narațiune a formării; iar pentru fantastic/fantasy – *Teodosie cel Mic*, Răzvan Rădulescu; „Fântâna dintre plopi”, Mihail Sadoveanu, „După găște”, **Lucian Dan Teodorovici** (din volumul *Celelalte povești de dragoste*) și filmul „Aferim”, în regia lui Radu Jude – pentru statutul și cutumele comunității rome; *Ciocoli roșii și noi*, Nicolae Filimon și *Măța Vinerii*, Doina Ruști – domniile fanariote din perspectivă contemporană; Ion, Liviu Rebreanu, *Cît de aproape sunt ploile reci*, Bogdan Coșa și *Cartea numerilor*, Florina Ilis pentru tematica rurală; *Enigma Otiliei*, G. Călinescu, *Constantin*, Iulian Bocai și *Interior zero*, Lavinia Branște – pentru situația tânărului ajuns în capitală; *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, Camil Petrescu, *Cum să uiți o femeie*, Dan Lungu, *Parța*, Horia Corcheș și *Căsnicie*, Dan Coman – pentru trama erotică; *Moromeții*, Marin Preda, *Lumina cu căciulă*, Florin Lăzărescu – relația tată-fiu; *Țiganiada* Ion Budai Deleanu și *Leviatanul*, Mircea Cărtărescu – parodia formelor literare; *Ionu*, Marin Sorescu, *Omul publică*, *Omul cu cercul*, Matei Vișniec pentru condiția omului modern.

La gimnaziu, lucrurile se așază altfel, datorită, în bună parte, entuziasmului și implicării elevilor. Aici primează proiectele și concursurile. Am profitat de ele pentru a-i determina să citească și să lucreze în echipă. Pentru simpozionul organizat de ANPRO, au citit *Unde fugim de-acasă?* de Marin Sorescu. Elevii au ales un text care le-a plăcut și l-au transpus într-o dioramă. Ziua Națională a Culturii Române a presupus participarea la un concurs organizat în școală. Fiecare clasă a selectat informații legate de viața și activitatea a zece personalități care au marcat cultura română. Au răspuns unor întrebări de cultură generală

și, apoi, în fața juriului, au interpretat o scenă semnificativă din viața unuia dintre aceste modele. Cu ocazia Zilei Cititului împreună au pictat pe tricouri imagini din cărțile preferate, însoțite de un citat semnificativ, defilând prin școală. Au realizat vloguri în care au făcut recenzii ale cărților preferate, au participat la întâlniri cu scriitorii, au participat la Concursul Național CD-idei în cărți, unde au creat booktrailere, sau la Ecvilemo, unde au conceput vestimentația personajelor, folosind materiale reciclabile.

2. În opinia mea, criza literaturii în școală nu poate fi soluționată de programă sau de cei care concep subiectele pentru examenele naționale. Ea poate fi doar gestionată de profesorul de la catedră. Dacă lui îi place literatura, va reuși să-i determine pe elevi să citească. Dincolo de comentariile mai mult sau mai puțin hermeneutice, menite a garanta zecele de la bacalaureat, rămâne capacitatea fiecărui de a discerne între un text bine și scris un altul mai puțin valoros, dintre clișeu și autenticitate, dintre un film artistic și unul doar comercial, dintre un enunț coerent și unul pleonastic sau tautologic.

3. În ceea ce privește modelul didactic predominant, vizez la o programă bazată pe interdisciplinaritate și transdisciplinaritate. Nu cred în modelul comunicațional, avem deja experiența limbilor străine, unde elevii noștri obțin certificate internaționale cu calificative extraordinare, dar nu pot să numească trei scriitori ai culturii respective. În plus, prea ne-am învățat să vorbim mult și să citim din ce în ce mai puțin. Prin urmare, pledez pentru o sincronizare a disciplinelor care să permită translația informației și, apoi, adaptarea ei la contexte noi. În plus, textul literar trebuie abordat și discutat în funcție de contextul în care s-a născut, cu tot ce implică acest aspect. O abordare sociologică precum condiția femeii de la *Moara cu noroc* de Ioan Slavici la *Enigma Otiliei* de G. Călinescu este de preferat analizei standardizate, impuse de formularea subiectului la bacalaureat sau oricărei alte abordări preponderent formale.

În plus, noua programă cred că ar fi bine să păstreze lista scriitorilor canonici pentru coerența demersului didactic și, mai ales, pentru unitatea și obiectivitatea evaluării. Simptomatic în acest sens rămâne controversatul exercițiu 9 de la Evaluarea Națională la care elevii scriu despre opere de care doar ei au auzit sau, și mai hilar, inventează titluri și/sau autori.

Îmi imaginez un ecumenism al literaturilor lumii de care să mă bucur și eu în calitate de profesoară și cred că acest fapt este posibil doar atunci când profesorii universitari vor fi dispuși să se deschidă spre spațiul unde se formează viitorii lor studenți. Organizarea unor cursuri de formare prin Casa Corpului Didactic, demers inițiat de Horia Corcheș la Cluj, a prilejuit întâlnirea profesorilor din

preuniversitar cu specialiști ca Mihaela Ursa, Alex Goldis sau Claudiu Turcuș.

Cristina Chîprian

Colegiul Național G. Ibrăileanu, Iași

1. O soluție la îndemâna oricărui profesor – poate nu numai pentru acela de literatură – este aceea de a solicita și accepta recomandările de lectură ale elevilor săi, apoi aceea de a oferi „la schimb” propriile recomandări. Această soluție funcționează mai ales în cazul elevilor cu multă determinare, cu personalitate, care recunosc importanța lecturii pentru propria dezvoltare: configurarea unui univers personal, consfințirea unor valori, accesul într-o comunitate adecvată. Am aplicat această soluție pentru constituirea cercului meu de lectură – „Ritmurile lecturii” – lăsând pe elevii de clasele a IX-a și a X-a să propună o carte, să o prezinte și să o promoveze în cadrul cercului, determinându-i pe ceilalți să o citească. Am propus, de asemenea, o carte și am format acel cerc (la propriu) care asigură circuitul valorilor în spațiul social. Cartea era „a cuiva” – adică a celui care o promova – și devenea „a tuturor” – adică a celor care o acceptau: cu ideile ei, cu povestea ei, cu valorile ei. Am lansat deviza: Dacă societatea te constrânge, lectura te eliberează.

2. În cazul profesorilor la gimnaziu și liceu, ar trebui o abordare a operei literare prin prisma valorilor și atitudinilor. Personajele și universurile umane emblematice sunt cele mai bune instrumente educaționale: stimulează atât pe tânărul care primește, cât și pe profesorul care oferă. Subiectele despre nedreptate, nefericire etc. pot fi educative, atâta vreme cât descoperi causalitatea care le face să funcționeze. Pentru că literatura transmite, în primul rând, o sumă de valori și de atitudini.

3. Consider că modelul didactic dominant ar trebui să fie acela al dezvoltării personale, iar construcția unei programe după acest principiu ar oferi argumente pentru a menține în atenție marea literatură română – cu personaje, destine și universuri emblematice – respinsă acum de elevi pentru faptul că ar fi depășită sau nerecomandată ca soluție de viață și neinteresantă ca limbaj. S-ar putea discuta în funcție de cazul de conștiință și al soluționării acestuia, de criteriul adaptării/inadaptării individului la mediul social și altele – ceea ce ar crea situații de învățare prin corelare ficțional-nonficțional. Ar fi, în cele din urmă, o promovare a unui mod de existență susținut prin deliberare și argumentare, demers absolut necesar în procesul de definitivare comportamentală.

Claudia Comănescu

Colegiul Național Mihai Eminescu, Iași

Există câteva direcții din care am „atacat” problema: am avut constant în vedere configurarea unor liste de lectură

pe două dimensiuni – pe de o parte, textele necesare abordării conținuturilor din programă, pe de altă parte, texte de impact, recomandate de presa culturală, recompensate cu premii literare și compatibile cu vârsta/nivelul de clasă. Fiecare text din listă a beneficiat de o minirecenzie prin care am urmărit, fără a anticipa conținutul, să trezesc interesul pentru acele lecturi. Recomandările de lectură au o anume ritmicitate, încă de la începutul anului școlar avem termene și titluri pe care le vom parcurge în funcție de momentul propus. Etapa de dezbatere pe baza textelor are în centru opinia fiecărui cititor, elevii se completează și își adresează întrebări/fac observații, nuanțează puncte de vedere. Un exemplu: la clasa a IX-a (profil filologie), am abordat la tema Confruntări etice și civice romanele *Coleționarul* de John Fowles și *Parfumul* de Patrick Süskind – la alegere. Mulți elevi au citit ambele texte, influențați de discuțiile din clasă, înainte de orele destinate prezentării lecturilor. Evident, într-un colectiv de elevi vor exista mereu 5-6 care nu vor citi, orice am face. Aceștia sunt marea provocare... Ideea este de a nu abandona cauza lecturii, de a folosi fiecare text pentru a face reflecții despre sine și despre lume, de a interconecta spațiile culturale, autorii și textele lor, de a insista cu grație și blândețe, cu înțelegere și înțelepciune, cu încrederea că merită!

2. La nivelul fiecărei școli ar trebui să existe sume consistente care să îmbogățească periodic fondul de carte (cel puțin anual!) – aceasta ține de managementul instituțional, de fondurile alocate prin primăriile locale, de capacitatea de a identifica sponsori ș.c.l.

La nivel macro, așa vedea un fond național de dotare a bibliotecilor școlare – nu le putem cere elevilor să-și cumpere toate cărțile pe care le recomandăm, iar dacă nu-i punem cartea la îndemână, nu putem pretinde să citească – aici văd rolul central al Ministerului Educației.

Cu evaluarea națională s-a făcut un pas înaintea în relația lectură-elev, dar bacalaureatul ar trebui să ofere candidaților prilejul de a proba competențele de lectură/înțelegere/interpretare a textului literar. Așteptăm cu interes schimbările promise și sperăm că vor fi făcute cu o largă consultare a noastră, a profesorilor de limba și literatura română.

3. Viitoarea programă de limba și literatura română pentru liceu o văd centrată pe modelul comunicativ, conținând trimiteri atât la literatura română, cât și la cea mondială. Frontierele culturale s-au estompat, literatura română apare într-un context european și universal. Aș renunța la canon, conținuturile noii programe ar trebui să permită dezvoltarea competențelor cheie de comunicare/sensibilizare și exprimare culturală. Criteriile de structurare a conținuturilor le-aș vedea, mai întâi, din sfera istorico-literară și estetică, urmărind, firește, principiile relevanței și adecvării.

Corina Dindelegan*Colegiul Național Emil Racoviță, Cluj*

1. Încerc strategii diverse. De obicei încerc să frapoz clasa. Pentru a V-a propun text pe care le cer citite într-un ritm destul de alert și joc rolul profesorului veșnic în grabă, care oferă mult, cere mult, dar nu verifică ca să sancționeze. Așa îl oblig să citească și să mărească viteza de lectură, ba chiar să umple golurile create de lipsa lecturii cu voce tare în copilărie, atât acasă, cât și la școală. De exemplu, le cer să citească *Turzun* de Edgar Rice Burroughs după ce le duc romanul în foileton, discutăm despre primul actor care l-a jucat, un român de etnie germană, Johnny Weissmüller. Sau propun proiecte ca punerea în scenă a cărții *Vrăjitorul din Oz* de Frank Baum într-un spectacol tip musical, folosind pentru aceasta lectura textului, vizionarea filmului, învățarea unor cântece din coloana sonoră și, dacă am noroc să pot lucra cu un coregraf sau un profesor de dans, pregătirea unei coregrafii cu un specialist în domeniu, iar, ca program extrașcolar, punerea în scenă pentru un spectacol, care poate deveni formă de evaluare. Nu fac aceste lucruri pentru mine, ci pentru elevi. Lectura nu este scop în sine, ci cale spre (auto)cunoaștere.

2. Decidenților ar trebui să le pese de faptul că acești copii, după ce ies de pe băncile școlii, sunt lansați în viață. Trebuie să aducă beneficii societății, nu să umple buzunarele cuiva, să aibă cultura, educația necesară și aspirația de a face lumea mai bună pentru ceilalți. Copiii trebuie să aibă valori, pentru că multe dintre acestea nu sunt primite de acasă și să aibă profesori dedicați, care să aibă timpul și resursele emoționale necesare să se ocupe de ei, iar aceasta se face prin selecție și salarizare. În ceea ce privește criza lecturii, vorbim înaintea de toate de o criză a timpului pentru lectură alocat în ore, în familie și de o criză a puterii exemplului. Eu cred că orice mijloc prin care faci copilul să citească conștient e folositor; adică să-l deturnez de la a deveni cititor de rezumate, să-l duci la spectacole, din care să înțeleagă că și regizorii și actorii trebuie să citească bine un text pentru a-l înțelege și reda, să citești în clasă opera literară în sine, cu riscul de a face sau a dicta mai puțină teorie elevilor.

3. Știu că pot face ceea ce cere programa și mult mai mult, fără a plictisi sau a dezvolta rutina. Dar e clar că trebuie studiate și multe opere literare românești clasice, pentru că tendința e să se elimine marii clasici și alți scriitori valoroși ai literaturii române pentru a fi scoși în evidență scriitorii contemporani. Mai știu că nu ar trebui ca elevii de la clasele de maghiară și germană să facă doar texte funcționale sau nonliterare. Că ar fi de dorit ca profesorul să pregătească cu elevii contextul scrierii unei opere și nu se rezume doar la a da câteva date biografice ale autorului. Nu e rău modelul dezvoltării personale, dar trebuie să aibă consistență. La fel, și în ceea ce privește modelul comunicativ.

Georgiana Fodor*Liceul cu Program Sportiv, Cluj*

1. Lectura textului literar ar trebui să fie o prioritate în școală, indiferent de programele școlare sau de schimbările de paradigmă. Personal, consider că predarea literaturii a însemnat de-a lungul timpului să mă recreez permanent ca profesor, să descopăr noi resurse, să sper că pot să fac mai mult și mai bine. Încă din primii ani de profesorat, am jucat un rol, m-am transformat într-un explorator neobosit pe tot parcursul activității, tatonând mereu gusturile elevilor, familiarizându-mă cu preocupările lor de viață și construind scenarii pentru a-i câștiga de partea cealaltă a scenei. Am vrut să îi scot din pasivitate și să îi provoc să devină actori ai propriei deveniri. Cred că doar prin exemplul personal profesorul poate descoperi soluții și cred că acestea nu sunt niciodată aceleași. Tot astfel pot spune că soluțiile nu sunt deloc facile sau comode. În primii ani au fost cercurile de lectură care mi-au construit experiențe de neuitat prin plăcerea cu care ne întâlneam în afara programului și organizam tot felul de activități de lectură a textelor din marea literatură. Au urmat apoi experiențele cu trupa de teatru, am scris scenarii după *Romeo și Julieta* de William Shakespeare sau după *Ratul de pălărie* de Isaac Bashevis Singer și am ajuns să compunem chiar un scenariu original, dar acest lucru a fost posibil pentru că am avut norocul să colaborez cu elevi talentați, extraordinari, care au iubit teatrul și care nu doar memorau replici, ci s-au și inițiat în arta teatrului și a lecturii dramatice. Aceste două exemple presupun mult timp, multă muncă, mult efort și nu ne sunt întotdeauna la îndemână. Dacă trebuie să aleg

un singur exemplu, poate cel mai des aplicat la clasă, atunci am să vorbesc despre proiectul de lectură ca metodă de mare impact pentru elevi, indiferent de vârstă. Proiectele au întotdeauna succes în rândul elevilor de gimnaziu, dar sunt la fel de iubite și de elevii de liceu. Atunci când au deplină libertate și se pot manifesta creativ, lectura literaturii nu mai este o cerință școlară, nu mai vorbim despre obiective sau strategii, pur și simplu învățarea devine plăcută, lectura un joc, iar exprimarea personală cea mai frumoasă aventură. Am propus recent la clasa a șasea un proiect pentru textul literar narativ, un proiect de echipă pe două texte citite la clasă în etapa de postlectură: *Un păianjen care se crede Spiderman* de Adina Popescu și *Micul Cantemir și cireșul* de George Bălăiță. Am trasat doar câteva indicații care țin de specificul textului narativ literar (spațiu, timp, întâmplare, derularea evenimentelor în ordinea logică, personaje, spațiu și timp), am cerut să existe neapărat o trimitere și la alte cărți sau autori (în ambele texte există), să reprezinte grafic într-un mod creativ lumea textului, să fie originali. A avut mare succes.

2. Nu cred că există neapărat o criză numai a literaturii în școală sau numai a lecturii. Crizele școlii sunt mai largi, există o mai generală reticență la învățare în școala românească de azi. Aud și la colegii mei care predau alte discipline că există dificultăți în abordarea conținuturilor, nu doar în ograda noastră, a filologilor. Rezistența tinerilor la efort a scăzut considerabil, iar lectura, trebuie să recunoaștem, necesită un efort susținut: implică atenție, concentrare, continuitate a discursului, disponibilitate afectivă, emoție. Cred că decidenții nu pot schimba în acest moment orientarea de ansamblu, aceasta este un produs al lumii în care trăim. Dar există posibile căi de salvare pe teritorii mici prin ceea ce deja se întâmplă; de exemplu mutarea accentului pe modelul dezvoltării personale în predarea literaturii. Cred că plecând de aici, literatura poate deveni un aliat al copiilor și al tinerilor în descoperirea sinei, a provocărilor vieții, dar acest lucru nu se poate face decât prin corelarea universului în care ei trăiesc cu lumile ficționale. Între cărți și viață nu există o ruptură. Între ceea ce citim la școală și viață nu trebuie să persiste impresia de discontinuitate, de inadecvare. În acest sens, evaluarea la examenul de bacalaureat trebuie să se schimbe, modelul actual nu provoacă deloc gândirea creativă a elevilor sau experiența lor de viață. Foarte mulți tineri împlinesc optsprezece ani la începutul clasei a douăsprezecea, dar procesele gândirii superioare și nivelul de lecturi sunt la un nivel scăzut. Este o observație pur subiectivă. Modelul de subiect actual nu valorifică nici lecturile personale, nici interesele, nici specificul vârstei. Eseurile se învață pe de rost. Întrebările de la primul subiect sunt mai ușoare decât cele de la clasa a șasea. Argumentarea nu provoacă nicio dilemă în formatul pe care îl regăsim acum. În schimb, modelul de

subiect de la evaluarea națională care s-a schimbat de doi ani evaluează cu adevărat competențele de lectură formate pe parcursul anilor de gimnaziu și se apropie mult de ceea ce trebuie să însemne evaluarea lecturii.

3. Nu sunt autor de programe, dar exercițiul acesta de imaginație îmi priește, mă face să cred că vocea noastră, a profesorilor de română, este ascultată. Îmi place să cred că programele de liceu vor fi schimbate în totalitate în ceea ce privește abordarea. Nu cred că gramatica ar trebui să fie introdusă în maniera tradițională a studierii regulilor, a conținuturilor gramaticale; cred că acestea ar trebui aprofundate în ciclul primar și gimnazial. Părerea mea este că prin exercițiile diversificate de redactare de text se învață și regulile gramaticale. Lecții de comunicare facem și în prezent. Dar aș pune accent pe lectură și, în primul rând, pe lectura literaturii. Și dacă tot îmi imaginez, mi-ar plăcea să studiez autori români și să am o oră în plus pe săptămână în care să citim din autori străini, să realizăm conexiuni între teme, curente etc. Avem nevoie de liste ca de aer, dar și de propriile contribuții ale profesorilor; întotdeauna au fost liste și recomandări, dar și libertăți. Criteriul pe care l-aș prefera în structurarea conținuturilor ar fi acela al evoluției literaturii, începând din clasa a noua, pentru o mai bună ancorare în timp, cu accent pe epoci, ideologii, curente, mișcări, dar aș împinge studiul literaturii mai mult în prezent. Nu mai putem să ne oprim la anii 80'. Literatura contemporană nu poate lipsi din programe. Ar fi necesară o anchetă de proporții, în care scriitori, cercetători, specialiști în educație, didacticieni, profesori să răspundă provocării, să fie consultați la timp și toate aceste eforturi să conducă la un proces eficient de reformare a acestor programe.

Dorina Kidor

Colegiul Național Gheorghe Șincai, Cluj

1. **Lectura textului literar presupune capacitatea cititorului de a decodifica sensuri și semnificații dispuse în straturi pentru a atinge acel punct culminant al înțelegerii și al integrării mesajului în propria arhitectură interioară.** Cititorul-elev, de gimnaziu și de liceu, își dezvoltă această capacitate, adesea cu multă greutate, tocmai pentru că interesul lui scade când textul nu se dezvăluie cu ușurință. Conștientă de acest fapt, am creat resursa educațională deschisă „Călătorie și lectură” (https://youtu.be/V_AP1kW9hb0), în care am asociat lectura cu o călătorie, insistând asupra ideii că nu este important câte de multe cărți citești, ci cât de mult înțelegi din ceea ce citești. Am prezentat o strategie de lectură eficientă în cinci pași – pregătirea, familiarizarea, predicțiile, reformularea, harta textului – pe baza unor experiențe cu grupuri de elevi de nivel gimnazial și liceal.

2. Criza literaturii în școală, mai ales la nivel liceal, se manifestă din cauza faptului că textele literare (narrative și

dramatice) necesită mai mult timp pentru a fi citite, iar la evaluarea națională (baccalaureat) se pune accentul pe comentarii care au la bază lectura textului. Adică se evaluează mai mult ce știe elevul despre text și nu cât a înțeles din text. Consider că lectura conștientă, deplină a unui text ar putea fi evaluată prin cerințe specifice, gradate de la simplu la complex, până la cele de analiză și de interpretare, astfel cititorul-elev nu ar mai tenta să înlocuiască lectura propriu-zisă cu un comentariu despre text.

3. Programa de limba și literatura română pentru liceu ar trebui să cuprindă un corp de „texte canonic”, reprezentative pentru dezvoltarea capacității de a citi texte literare a elevului cu scopul de configura un set de interogații fundamentale pentru ființa umană, de a lărgi granițele cunoașterii și ale sinelui. Modelul didactic al dezvoltării personale, în opinia mea, vizează tocmai elevarea sinelui prin lectura literaturii, a textului literar considerat „canonic”, și nu atât a autorului canonic, deși, cel mai adesea, există o suprapunere. Selecția textelor cred că ar trebui să primeze, fără a fi o listă unică. Continuarea modelului de la nivel gimnazial cu texte organizate tematic și la nivel liceal ar asigura atât coerența în lectura literaturii, cât și maturizarea firească a cititorului.

Ramona Mocanu

Colegiul Național Vasile Alecsandri, Bacău

1. Cred că cea mai eficientă soluție a mea în păstrarea interesului elevului pentru lectura textului literar a fost realizarea de proiecte legate de lectură – în perioada de prelectură, dar mai ales în postlectură. De asemenea, activitățile interdisciplinare precum ilustrarea unui text prin diferite mijloace artistice altele decât cele specifice literaturii (muzică, pictură/desen, dans, film și altele) au dat roade în acest sens.

Întâlnirile și discuțiile cu scriitori contemporani precum Marius Chivu, Doina Ruști, Ciprian Măceșaru, Dan Perșu, Adrian Jicu au avut un rol important în păstrarea interesului elevilor mei pentru lectură.

În pandemie, mulțumită unui proiect anual on-line organizat pe parcursul lunii octombrie de IASL (Asociația Internațională a Bibliotecilor Școlare) – Luna Internațională a Bibliotecilor Școlare (ISLM) –, care propune altă temă de fiecare dată, am menținut interesul pentru literatură al elevilor prin activități care au vizat din nou interdisciplinaritatea și intertextualitatea: desenarea personajelor literare preferate purtând mască și crearea unor ghicitori care să îi ajute pe receptori să afle cine e în spatele măștii. Astfel, elevii au ajuns să accepte mai ușor nevoia de protecție în cadrul interacțiunilor cu ceilalți și să devină mai curioși cu privire la unele texte literare.

2. Cred sincer că „dialogul” programelor de la diferitele discipline înrudite și nu numai și interdisciplinaritatea ar

trebui să fie prioritățile experților în politici educaționale și ale decidenților. De asemenea, pregătirea resursei umane în această direcție este „sublimă, dar lipsește cu desăvârșire”, motiv pentru care oricare ar fi măsurile recomandate de decidenți, în realitate profesorii vor face tot cum știu ei sau cum pricep ei. Evident, ca să poată fi realizată o reformă de orice fel ar fi ea, este necesară o finanțare reală, nu doar pe hârtie sau sporadică.

În depășirea crizei literaturii, cred că un rol esențial îl are și familia. Dacă adulții relevanți din viața copiilor nu citesc, nu prețuiesc lectura, nu dau exemplu personal, efortul școlii și al profesorului sunt de cele mai multe ori o zbatere inutilă și un strigăt în deșert. Campaniile naționale de promovare a lecturii atât printre copiii/tineri, cât și printre adulți ar trebui să fie un punct important în dezvoltarea și menținerea interesului elevului pentru literatură.

Accesul la literatură, atât pe suport electronic, cât și în format clasic, ar trebui să fie gratuit pentru elevi, prin intermediul bibliotecilor școlare și locale, care ar trebui să beneficieze de un buget mai mare și să organizeze mai multe activități în parteneriat cu școlile.

3. De la programa de Limba și literatura română pentru liceu am următoarele așteptări – să fie armonizată măcar cu programele disciplinelor înrudite, să fie pus accentul pe interdisciplinaritate și să păstreze o listă de autori canonici (în care să fie prezent și Mircea Eliade!).

Cred că ar trebui păstrată structura tematică la clasa a IX-a, cea pe genuri și specii la clasa a X-a, dar cu mai puține conținuturi și cu mai multe ore de lucru pe texte, precum și cea diacronică la clasele XI–XII, dar cu mai puțin accent asupra perioadei vechi și mai mult interes asupra perioadei postbelice și contemporane în literatura română.

Da, în ceea ce mă privește, susțin prioritatea literaturii, deoarece are valențe formative evidente și eficiente, fiind totodată un vehicul al limbii în acțiune, deci perpetuarea studiului gramaticii prin teme separate, după perioada gimnaziului, n-ar avea nicio justificare.

Alina Petri

Liceul Teoretic Elf, Cluj

Încep cu o foarte scurtă contextualizare a parcursului meu profesional, utilă pentru a înțelege șocul pe care l-am avut, acum patru ani, vizavi de locul și rolul literaturii în gimnaziu. Predasem încă din primul an după absolvirea facultății, doar la liceu, timp de 17 ani. Literatura, așa cum o știm, era principala miză la liceu, indiferent de nuanțele paradigmatelor sub care se așeza discursul didactic. Uimitor era pentru mine de ce mai există încă atât de multe probleme ortografice, de punctuație, de organizare a sintaxei enunțurilor în redactare, având în vedere programa pentru limbă a ciclului gimnazial, pe care o știam, desigur, pentru a-mi seta corect așteptările.

Când am ajuns să predau la gimnaziu, însă, prima impresie de absurd – ridicol – inutil a multor probleme cu care se încărcă programa și implicit manualele și bagajul de cunoștințe ale elevilor mă bântuie adeseori, în ciuda fascinației personale pentru gramatica ca știință, pe baza căreia port discuții interminabile, provocatoare, cu colegi de breaslă foarte bine instruiți. Abia atunci am înțeles de ce rămân încă neclarificate probleme fundamentale: în loc să fie vreme de format un tip de raționare lingvistică, trebuie să-l învăț pe elev de la sufixele gramaticale de formare a imperfectului etc., de exemplu, la tipul de compunere (prin alăturare?/prin subordonare?), de la istoria limbii (de ce o fi relevant, de exemplu, de ce cuvântul „ambitios” este împrumut și nu derivat și cum explic unui copil care nu studiază franceză că are dreptul să greșescă...), la verbele copulative, la liste de subordonate introduse prin „să”, „dacă” etc.

Totul nu se reduce la asta, desigur. Locul literaturii sau ce să spun, măcar al „lecturii” (literar, nonliterar, multimodal), așa cum se numește secvența care se ocupă cu studiul textelor, este redus cantitativ la maxim o treime din timpul avut la dispoziție. Exemplific cantitativ, cu două manuale, de clasa a V-a și a VIII-a, cele mai utilizate resurse la nivel național: în manualul de clasa a V-a, sunt propuse 33 de lecții în secțiunea „Lectură”, pe când la „Interculturalitate”, „Comunicare orală”, „Limba română” și „Redactare”, sunt 47 de lecții. Așadar o proporție de aproximativ 70% în favoarea comunicării și gramaticii, procent care se accentuează la clasa a VIII-a (34 de lecții de lectură, pe când celelalte însumează 51 de lecții).

Și dacă ar fi să luăm în calcul doar această realitate procentuală, fără să mai socotim că textele din secțiunea „Lectură” nu sunt toate literare, se poate vorbi despre o criză a literaturii: ce loc îi arog în programă?, cum e reflectată în manuale?, cât timp am în clasă pentru texte?, dar pentru cele literare?, cum să te lupți sau să ignori această realitate? Doar având sentimentul că e nevoie de soluții de compromis.

Concret, am șansa să profit, în curriculum la decizia școlii, de o oră de lectură pe săptămână, unde abordez doar texte literare: jurnale de lectură, lectură empatică, hărți ale personajelor, rețele tematice de texte. Propun o carte pe lună, de citit de către toți elevii, discuții pornind de la carte, conexiuni cu alte cărți citite de elevi din proprie inițiativă sau la alegere. Aici abordarea structuralistă este secundară, în favoarea demersului dezvoltării personale prin literatură, prin conexiuni cu situații de viață, prin acces la valori morale și culturale. Maieutica pusă în practică în astfel de contexte să nu credeți că nu îmi dă și sentimente

de vinovăție: nu scriem pagini întregi în caietul de clasă, ne lipsesc dovezi materiale în număr de pagini, caracterizări ale personajelor făcute după tot dichisul. În schimbul lor, sunt discuții care par libere, dar converg spre găsirea de semnificații, de analogii, sunt schimburi de scrisori în care discursul e confesiv, specific paradigmei personale.

În afară de aceste ore de lectură, în cele din curriculum-ul obligatoriu, profit să fac deschideri spre literatura universală, pornind de la teme comune sau de la personaje. Pe acestea le cer conservate în jurnale de lectură, în texte multimodale, în vloguri. Lupta cu proporția inegală și ineficientă a orelor de literatură față de celelalte rămâne, însă, o realitate dincolo de puterile noastre în clasă.

2. La această întrebare îmi vine să răspund foarte scurt: măcar să nu se introducă gramatica descriptivă în programa de liceu! O spun răspicat, deși e doar o soluție incompletă la criza literaturii. Pentru că nu e loc de ample argumentări, îmi susțin opinia spunând că, dacă scopul principal al gramaticii este vorbirea și scrierea corectă, atunci acestea, trebuie achiziționate, și stăpânite în gimnaziu. La liceu, elementele de limbă deja existente în programă vizează vocabularul, stilistica, adică subtilități suficiente pentru un absolvent care nu e specialist nici în istoria limbii, nici în fonetică, nici în morfologie etc.

Pentru gimnaziu, aș propune echilibrarea literaturii cu gramatica, în ceea ce privește numărul de ore dintr-o unitate de învățare, a procentajului deținut de fiecare la Evaluarea Națională, a cantității de informație relevantă. Iar această „curățare” a inutilului să fie făcută chiar cu onestitate.

3.1. Să nu se introducă gramatica în programa de liceu. Locul ei este în etapa de dezvoltare a competenței de utilizare corectă a limbii, adică în gimnaziu. Teoretizările ulterioare sau ar fi prea subtile pentru un nespecialist în domeniul filologic, sau ar dubla, într-o etapă nepotrivită, ceea ce își propune curriculum-ul de gimnaziu; 2. Proporția de texte canonice să se echilibreze în cei patru ani de studiu. Clasa a X-a este mult prea solicitantă, în condițiile în care s-a renunțat la cele zece clase obligatorii; 3. Aș păstra abordarea tematică și interogarea valorilor ca prioritară în toți anii de studiu și i-aș subordona abordarea cronologică și pe cea a genurilor și speciilor. 4. Aș păstra conectarea fiecărui autor canonic român, cu texte din literatura universală. Iar la bacalaureat, aș valorifica lectura marilor literaturi, prin itemi de asociere.

A consemnat Monica Onofescu. Ancheta este postată în întregime pe site-ul www.anpro.ro/pagina/Miscellanea.